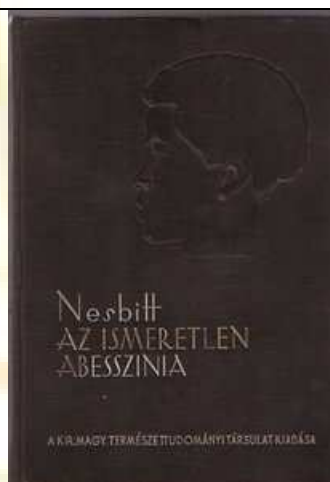

Fehér folt

Nesbitt: *Az ismeretlen Abesszínia*. [ford. és előszó: Halász Gyula.] Budapest: Királyi Magyar Természettudományi Társulat, 1937. 326 old.

Szilassi Péter könyvének recenziója¹ megírása előtt több – korábban megjelent – Etiópiáról szóló kötetet is átolvastam. Többek között a kezembe került egy olyan, évek óta a könyvtáram polcán nyugvó opus, amit valamikor tizenéves koromban kaptam ajándékba egy idősebb kirándulótársamtól azzal az ajánlással, hogy „téged érdekel a földrajz, e könyv tetszeni fog, hiszen Afrika utolsó fehér foltjának feltárásáról szól”. Köszönettel fogadtam, és elhelyeztem a *Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára* és a *Nagy utazók* sorozat mellé. A kötet mindaddig elfeküdt a polcon, valahogy nem tudtam rávenni magam elolvasására, de nem is próbáltam, talán a motiváció hiányzott belőlem. Most, az Etiópia iránt felkeltett érdeklődésem miatt elkezdtem olvasni, és befejezéséig nem is tudtam letenni a művet.

Az útleírás szerzője a borítón egyszerűen csak *Nesbitt* néven szerepel (a belső borítón az L. M. monogram áll vezetéknéve mellett). Neve íróként és utazóként is ismeretlennek tűnik: nem lelhető fel sem a *Magyar Nagylexikon*, sem a *Britannica Hungarica* oldalain, de még az idegen nyelvű lexikonokban – *Der Grosse Brockhaus*, *Meyers Enzyklopädisches Lexikon*, *Encyclopedia Americana*, *Encyclopædia Universalis* – sem található. Reméltem, hogy az interneten könnyebb lesz többet megtudni róla, de így is alaposan meg kellett dolgoznom ahhoz, hogy részletesebb információkhoz jussak. Több hazai és külföldi internetes antikváriumban is megvásárolható kötete, sőt további művei is, de a szerzőről az első igazán hasznos adatot az ausztráliai digitalizált napilapok honlapján találtam.² A Perthben kiadott *The West Australian* 1936. szeptember 28-ai számában az *Elsősorban könyvek* cím alatt egy rövid hír látott napvilágot a „kiváló író és felfedező”, Lewis Mariano Nesbitt bányamérnök egy évvel korábban elszenvedett repülőszerencsétlenségéről annak apropóján, hogy Londonban megjelent *Aranyláz* című kötete.³ E cikkből illetve további internetes szörfözés⁴ alapján összegyűjtött adatokból már többet is megtudhatunk a szerzőről: Lewis (Ludovico) Mariano Nesbitt (1891-1935) Rómában született skót és francia felmenőkkel rendelkező brit katonatiszt unokájaként. Apai nagyapja az egykori brit gyarmaton, Bengáliában szolgált, és visszavonulása után, 1848-ban Olaszországban telepedett le. Az ifjú Nesbitt édesanyja olasz volt. A jövődöbéli utazó Itáliában cseperedett fel, majd 18 éves korában bekerült a Cornwall-félszigeten működő, a kor legigényesebb és kiváló

¹ *Geográfus Hírlevél* 35. www.geography.hu/hirlevel

² trove.nla.gov.au

³ *Gold Fever*. London: Jonathan Cape, 1936. 251.

⁴ <http://www.mobileread.com/forums/showthread.php?t=201344> és <http://www.ilcornodafrica.it/es-nesbitt.htm>

szakirányú képzést nyújtó intézetébe, a Camborne Egyetemre, ahol bányamérnöki oklevelet szerzett. Ezek után Afrika különböző bányáiban dolgozott, közben elnyerte az első osztályú bányafelügyelői minősítést és bányagazgatói vizsgát tett le. 1916-ban visszatért Olaszországba, majd jelentkezett a brit hadseregbe. Leszerelt, majd az arany- és platinakutatás specialistájaként végigkóborolta az amerikai kontinenst, az Egyesült Államokban, Kubában, Kanadában, Venezuelában, Kolumbiában, majd újra Afrikában vállalt munkát. Dél-amerikai bolyongásairól és tapasztalatairól további kötetben számolt be.⁵ 1927-ben Szudánban és Abesszínia nyugati részén platinatartalékok felderítésében és felmérésében vett részt, ahonnan Addisz-Abeába utazott. Ekkor „szembenálltam a rég keresett céllal, itt volt az alkalom a Dankáli-föld kikutatására” – írja.

Halász Gyula előszavában a következőket jegyezte le: „*Sivatag és őserdő*”, könyvünknek ez a címe, s ez nem kevésbé jellemző, mint amilyen igaz a magyar fordítás címe: Az ismeretlen Abesszínia. Amikor ugyanis a munka szerzője, Nesbitt L. M. útjára indult, Abesszínianak ez a keleti szegélye, amelyet a föld egyik legkezdetlegesebb művelődésű népe, a dankálik laknak, valóban a földkerekség legismeretlenebb tájai közé tartozott. Híre nem volt nagyon csalogató, Földje csupa sivatag, amelyet csak az Avas-folyam szegélyerdői hódítottak meg az életnek. lakói, a dankáli törzsek, kegyetlen nomádok, akik minden idegent irgalom nélkül felkoncoltak a legutóbbi időkig... Amikor e sorokat írjuk, kilenc év telt el a fáradhatatlan kutató útja óta. Közben megdőlt az abesszinek uralma, s a Dankáli-föld is olasz fennhatóság alá került. Az olaszok térfoglalása azonban egyelőre csak a főhatóságot változtatta meg, egyébként a könyv leírásai most is élethűek. Épp ezért tartjuk időszerűnek a munka magyar kiadását, mert az olasz fennhatóság alatt megindult Abesszínia gyarmatosítása, s ősi világa lassanként megváltozik. E könyvben azonban mindig fog élni emléke a Dankáli-föld ősi állapotának, az ősi természeti viszonyoknak, ősi állati és növényi életének, s a dankálik kezdetleges művelődésének.

Nesbitt L. M. nem sokkal élte túl e munkájának megjelenését. Nemrégiben repülőútra kelt, repülőgépe szerencsétlenül járt s vele pusztult utasa is, akit azonban az utókor mindig emlékében fog tartani, mint a Dankáli-föld kikutatóját.”

A kötet két részre osztható: az elsőben a szerző addisz-abebei tartózkodása körülményeit és az expedíciós társaival való megismerkedést, valamint az előkészületeit írja le, míg a másodikban a több mint három hónapot tartó utazást eleveníti meg.

Nesbitt „több hónapos kóborlét és szabadban töltött táborozás” után érkezik az Abesszin fővárosba, ahol lázas betegségét és fáradalmait kívánta kiheverni. Egy Magyarországról származó, de német állampolgárnál, Martin Widernél szállt meg, ahol a házigazda több európai ismerősével találkozik, és megismerkedik két olasszal: a negyvenes éveiben járó Tullio Pastori volt aranyásóval és vállalkozóval, valamint az út során ötvenedik évét betöltő Giuseppe Rosina di Trecate egykori kereskedővel, telepessel és volt kétkezi munkással, pillanatnyilag az etióp fővárosban élő európaiak ügyvivőjével. Az elsőnek „élete csupa nyugtalanság, gond és elégedetlenség” volt ebben az időben, a második „nem volt kalandos hajlamú ember”, de nem tudott egy helyen hosszabb ideig megtelepedni, és annak ellenére, hogy „kevesen vannak, akik valaha is hajlandóságot éreznek, hogy áldják sorsukat ebben a komor és sivár országban”, nem akart az európai jómódba visszatérni.

Az elmúlt század húszas éveiben Etiópia az afrikai Eldorádó volt: a Négus hadseregében szolgáló cári tisztek, orosz és magyar menekültek, hamiskártyások, kalandorok és desperádók paradicsoma. Rejtő Jenő stílusára emlékeztető jellemzést olvashatunk a kávéházakban lebzselő népekről: „együtt látni különféle európai országok többé-kevésbé jellegzetes képviselőit:

⁵ *Desolate Marches; Travels in the Orinoco Llanos of Venezuela*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1936. 320 old.

⁶ A Nagy-Britanniában megjelent kötet eredeti címe: *Desert and Forest: The Exploration of Abyssinian Danakil*. London: Jonathan Cape, 1934. 450 old. A következő évben az Egyesült Államokban egy újabb kiadás is megjelent: *Hell-hole of Creation: The Exploration of Abyssinian Danakil*. New York: A. A. Knopf, 1935.

mindenből kiábrándult letört csavargók, hamisjátékosok, kémek söpredékét, csupa kalandornépséget. Vannak köztük minden képzelhető hivatás- és mesterségbeliek, bár többnyire elkanyarodtak egykori pályájuktól. Mindnyája szakértő valamiben, némelyiknek netán doktori címe is van, az sem baj, ha ő maga adományozta magának... Arca az ilyen embernek úgy lehet jó családra vall, modora és beszéde a művelt, sőt kifinomult emberé, de ha múltját fürkésznők, rábukkannánk valami kisiklásra, ha mégannyira igyekszik is elterelni róla figyelmünket.”

Megszületik a döntés: „Pastorival és Rosinával titokban megegyeztünk, hogy elmegyünk a Dankáli-földre... Teljes és kölcsönös volt a bizalom hármunk között, ismertük egymás képességeit, rátermettségét. Egyetértéssel, vita és érvelgetés nélkül készítettük elő úttervünket.” Céljuk az addig még európai által nem ismert egykori Dankáli-föld, mai elnevezéssel Danakílmencede, „mely az északi szélesség 9. fokától a 14° 30’ északi szélességi körig nyúlik el. Nyugat-keleti irányban... Alakja nagyjában derékszögű négyszög, 600 km hosszú és mintegy 150 km széles földszáv... Féktelen, vérszomjas törzsek lakta föld fogadja az utazót. Vágyunk az volt, hogy Dankáli négyszöget déltől északnak szeljük át. Ezt az utat egyetlen európai sem kísérlete meg idáig.”

1928. március 14-én az Avas folyót követve indult el a három olasz, egy tolmács, három szolga, egy karavánvezető, egy szakács és öt tevehajcsár, valamint tizenöt teve és négy öszvér alkotta csoport. Az afrikaiak többsége galla és amhara, vagyis a fennsíkról származó, és csak hárman beszélik a dankáli nyelvet. „Védelmükre” tizenkét régimódi fegyvert és összesen 200 töltényt vittek. Céljukat a szerző következőképp fogalmazta meg: „két barátomat érdekelte, nem lehetne-e kereskedelmi kapcsolatba jutni a gazdag és termékeny hírben álló Auszultánsággal. Pastori meg én ezenkívül kíváncsiak voltunk, nem találunk-e aranyra valló jeleket arrafelé. De legjobban mégis az izgatott és csalogatott, hogy magam szemével, színről-színre láthassam azt a titokzatos, ismeretlen országot. Ha életem árán is, látni akartam Dankálit, azt a földet, amely eddig minden kutatót visszavert.” Útjuk során a „föld arcát belerajzolták könyveikbe”, hiszen a „ferengetik szeretik leírni, amit láttak” – ahogy a bennszülöttek megjegyezték, vagyis a fehérek térképeket és fényképeket készítenek. Nesbitt és társai lejegyezték a helyiek által használt földrajzi elnevezéseket, ásványokat és kőzeteket gyűjtöttek, néprajzi, geológiai és növényzeti megfigyeléseket tettek, folyamatosan mérték és rögzítették a hőmérséklet változását.

Az Avas folyót elhagyva az expedíció észak-északkelet felé vette útját, és a három hónapnyi kalandozás alatt homokviharban, 70 Celsius fok feletti „rettentő hőségben”, bazaltlávafennsíkon, keményre száradt agyagfelszínen, homok- és törmeléksivatagban, gránitsíkon, mocsaras területen haladt át. Részvevői megtapasztalták, hogy az emberek mennyire „eleven parányok a föld és ég végtelen vadonában”, „a természet hatalma és csodája elgondolkoztatott... ráeszméltünk törpeségünkre” – írja a szerző.

Az olvasmányosan papírra vetett, igen kalandos három hónap eseményeit nem áll módomban részletesen leírni. A minden óvatosság és elővigyázatosság, a helyiek irányában kimutatott jóindulat és segítőkészség ellenére a „vad és vérszomjas” dankálit három kísérőjüket megölték. A sivatag peremén vándorló életmódod folytatódott, a mezőgazdasági munkát megvető dankálitknak ugyanis „a fosztogató portyázás életeleme”. Az nem is tekinthető férfinak, aki nem ölt legalább egy alkalommal embert. „Nagy veszedelemben forogtok, ha a mi országunkat akarjátok látni, de tudom, kedvetek telik benne, hogy hegyeinket és folyóinkat papírosra rajzoljátok. Ti hárman vagytok az első fehér emberek, akik valaha ebbe az országba jöttetek” – nyilatkozta az egyik dankáli törzsfőnök nem minden alap nélkül, hiszen Nesbitt és társai utazása előtt három – 1875-ben, 1881-ben és 1884-ben – fehérek által szervezett expedíció tagjait mind egy szál legyilkolták. Hőseink találkoztak olyan dankálival, aki emlékezett az esetre. Tény, hogy többször kerültek életveszélybe, de hol furfanggal, hol rábeszéléssel, hol meg ajándékokkal sikerült megbékéltetni és jobb belátásra bírni a „vadakat”.

1928. június 28-án érik el a Dallol-hegyet, a „Dankáli-földön való vándorlásunk végpontját”, miután elhaladtak a Hertale vulkáni hegyvonulat mellett, ahol 2012-ben lezajlott tragikus események következtében életüket veszítették a szegedi utazók.

A kaland, a látottak és tapasztaltak mindent kizáróan bőségesen kárpótolták a nélkülözést és szenvedést, hiszen „meg volt írva... Allah oltalmazott bennünket” – idézi a szerző tolmácsuk szavait a könyv utolsó mondatában. Ezáltal Nesbitt és társai neve felíratatott a nagy felfedezők közé. Cselekedetük értelmét alátámasztja Torday Emil véleménye is: „Ráérő emberek gyakran fölvetik a hiábavaló kérdést: ha előlről kezdenéd az életet, milyen életet választanál? Én nem gondolkoztam még a reinkarnáció kérdésein, de bizonyos, hogy ha újra végigélhetném az életet, semmi áron nem mondanék le Afrika földjén töltött éveimről.”⁷

Géczi Róbert, Budapest – Kolozsvár

⁷ Torday Emil: *Afrikai emlékek (Egy Afrika-kutató naplójából)*. Budapest: Világirodalom-kiadás. é. n.